

ЛЕКЦІЯ №4. ОРГАНІЗАЦІЯ Й ПРОВЕДЕННЯ ЗМАГАНЬ У СПОРТИВНИХ ІГРАХ

План

1. Види змагань
2. Положення про змагання
3. Системи розіграшу

Спортивні змагання покликані вирішувати педагогічні, спортивно-методичні, суспільно-педагогічні завдання. Вони є органічним продовженням навчально-тренувального процесу й засобом перевірки його якості, виявлення допущених недоліків і прорахунків у плануванні, організації й проведенні. Змагання – одна з форм підвищення тренуваності, вироблення вольових якостей. У той же час спортивні змагання є стимулом до систематичних занять спортивними іграми, активізують спортивно-масову роботу, пропагують розвиток масовості, дозволяють впливати на глядачів, вирішуючи завдання естетичного, патріотичного й інтернаціонального виховання.

Основне завдання спортивних змагань – підвищення спортивної майстерності, учасників, досягнення найвищих спортивних показників.

1. Види змагань

Змагання зі спортивних ігор залежно від розв'язуваних завдань, значення й масштабу підрозділяються на наступні види: першості або чемпіонати; змагання на кубок (приз); зрівняльні, класифікаційні, відбіркові змагання; матчеві, контрольні, показові, товариські зустрічі; блицтурніри.

Першості або чемпіонати – це найбільш відповідальні змагання, за результатами яких командні-переможці привласнюється почесне звання чемпіона школи, міста, району, країни. Проводяться такі змагання щорічно по круговій системі (в один або кілька кіл), учасники-переможці нагороджуються золотими, срібними й бронзовими медалями. У спортивних іграх, де проводяться індивідуальні, парні, змішані зустрічі (теніс, настільний теніс, бадмінтон), у кожному розряді привласнюється звання чемпіона й визначається срібний і бронзовий призер.

Змагання на кубок (приз) проводиться по системі з вибуванням. Вони залучають максимальну кількість учасників і дозволяють досить швидко виявити переможця. У кубковій змагання можуть допускатися команди різної підготовленості з підключенням до участі в них більш сильних команд на завершальних етапах.

Зрівняльні змагання проводяться усередині колективу серед команд, різних по своїй підготовленості. Щоб підтримати спортивний інтерес і створити умови для напруженого протиборства, сили команд штучно зрівнюються. Більш слабка команда одержує до початку зустрічі певну кількість очків – фору. Форa може бути різною залежить від різниці в класі гри команд.

При проведенні зрівняльних змагань форa може оголошувати до початку зустрічі або після її закінчення. До такої форми змагань прибігають у тих випадках, коли необхідно провести зустрічі між різними класами в школі або училищі. Кількість очків, одержуваних командою, визначається організатором, вчителем, тренером.

Класифікаційні змагання проводяться з метою визначення рівня спортивної підготовки команд і виконання ними розрядних вимог єдиної спортивної класифікації.

Відбіркові змагання проводяться з метою виявлення найбільш сильних команд для участі їх у більших змаганнях. Іноді до цієї форми звертаються в проведенні великих змагань, першостей. Спочатку проводять відбіркові ігри для виявлення команд – учасниць фінальних ігор, а потім проводять фінальні зустрічі.

Матчеві зустрічі передбачаються календарем спортивних змагань. Переважно це зустрічі, що стали традиційними. У них беруть участь дві або більш команди. В останні роки велике поширення одержали міжнародні матчеві зустрічі. Цей вид змагань дозволяє перевірити

підготовленість команди у виступах на вищому міжнародному рівні, сприяє розвитку дружніх відносин між спортсменами різних країн.

Контрольні зустрічі проводяться з метою перевірки підготовленості команд до майбутніх відповідальних змагань, з метою опробування оптимального складу гравців і відпрацювання тактичної схеми гри.

Показові зустрічі вирішують завдання популяризації спортивних ігор і демонстрації спортивної майстерності. Для таких зустрічей запрошуються, як правило, команди високого класу.

Товариські зустрічі проводяться за домовленістю між окремими командами, вони є офіційними або календарними. Умови таких зустрічей визначаються також за взаємною домовленістю, у них можуть бути окремі відхилення від офіційних правил проведення змагань (заміна більшої кількості гравців, заміна воротарів і т.д.). Товариські зустрічі проводяться з метою перевірки підготовленості команд і окремих гравців до офіційних змагань.

Скорочені змагання (бліцтурніри) проводяться з великою кількістю команд протягом одного дня. Для скорочення часу на проведення змагань зменшують тривалість зустрічі (баскетбол, футбол, гандбол і т.д.) або зменшують кількість партій або очків (волейбол, теніс і т.д.). Такі змагання звичайно присвячуються відкриттю сезону, початку навчального року, різним святкам або пам'ятним датам.

2. Положення про змагання

Підготовка до проведення змагання починається зі складання положення, яке розробляється й затверджується провідною організацією. Положення розсилаються в колективи фізкультури за 1-2 місця до змагань і служать документом для підготовки, фінансування й виїзду команди на змагання. Воно також є документом для організації й проведення змагань суддівською колегією.

У положенні про змагання відбиваються наступні розділи:

1. Мета й завдання змагання.
2. Керівництво проведення змагання.
3. Місце й строки проведення.
4. Організації які приймають участь та учасники змагань.
5. Система розіграшу, порядок заліку й визначення переможців. Тут уточнюються всі можливі варіанти визначення місця кожної команди (при рівності набраних очків, скільки команда одержить очків за вигравш, при нічийному результаті, при неявці команди і т.д.).
6. Строки подачі попередніх і остаточних заявок, форма заявок, час і місце проведення жеребкування.
7. Фінансування змагань.
8. Нагородження команд і учасників змагання.

Попередня заявка. У попередній заявці у відповідальній формі повідомляються наступні відомості:

1. Найменування організації і її адреса.
2. Кількість команд, що виставляються, і розрядність їх гравців.
3. Спортивна база, яку колектив може представити для проведення даного змагання.
4. Наявність спортивної форми й реманенту в колективі і їх відповідність умовам, відбитим у положенні.
5. Прізвище, ім'я по батькові представника.

При наявності попередньої заявки вирішується питання про допуск колективу до даного змагання. При наявності допуску в суддівську колегію змагання представляється заявочний список на учасників за встановленою формою. Заявка затверджується підписом і печаткою організації, а також візою лікаря й печаткою лікувальної установи про допуск учасників до змагання.

Суддівство змагань. Суддівство змагань здійснюється офіційно затвердженими суддями, у завдання яких входять організаційне проведення змагання, дотримання пунктів положення, організація культурного відпочинку учасників.

Суддя в полі або суддівський вищі не тільки керує ходом зустрічі й фіксує допущені помилки, але й здійснює роль вихователя. Висока кваліфікація судді й гарна організація суддівства дозволяють вирішувати виховні завдання, сприяють прояву учасниками змагань високих морально-вольових і етичних якостей, забезпечують ріст технічної й тактичної спортивної майстерності. Обов'язковою вимогою до судді є бездоганне знання правил даної гри й методика суддівства, принциповість у прийнятих розв'язках по припиненню порушень гравцями правил, бездоганна чесність і справедливість. Крім цього, від судді потрібно гарна фізична й технічна підготовка, яка дозволила б йому на високому рівні провести всю зустріч. У таких іграх, як футбол, хокей, баскетбол, гандбол, суддя повинен швидко й вчасно переміщатися на майданчику, добре орієнтуватися, швидко приймати конкретні розв'язки й не створювати перешкод граючим спортсменам.

3. Система розіграшу

У практиці проведення змагань по спортивних іграх застосовуються дві основні системи розіграшу: кругова й з вибуванням (олімпійська система). Іноді прибігають до застосування змішаної системи, у якій з'єднані послідовно перша й друга. У практиці частіше зустрічається проведення змагань по першому етапі з вибуванням (відсіванням), а на заключному етапі – по круговій системі (для визначення місця кожної команди).

При виборі тієї або іншої системи враховуються завдання. Які стоять перед змаганням, рівень підготовленості команд, строки проведення, наявність спортивних баз, матеріальне забезпечення учасників.

3.1 Кругова система

При круговій системі всі команди або учасники зустрічаються один з одним. Залежно від умов положення й від кількості учасників змагання можуть проводитися у два або кілька кіл з таким розрахунками, щоб кожна команда провела однакову кількість зустрічей на своєму полі й на полі супротивника. Переможницею вважається команда, яка набирає більшу кількість очків (має більша кількість виграних зустрічей). По цьому ж принципу визначаються й наступні місця, зайняті командами або учасниками.

Кругова система дозволяє точно визначити сили команд, виключає елемент випадкових програшів, дозволяє визначити місце кожної команди. Недоліком цієї системи є тривалий час проведення змагань, більші матеріальні витрати, пов'язані із проживанням учасників і їх переїздами. Ця система не дозволяє охопити велику кількість команд.

Календар ігор по круговій системі складається в такий спосіб. При проведенні жеребкування кожній команді привласнюється певний номер. Після цього складається пари суперників на кожний ігровий день. Спочатку визначається кількість ігрових днів і загальна кількість зустрічей для того, щоб скласти розклад ігор.

Кількість зустрічей визначається по формулі:

$$x = \frac{A(A-1)}{2}$$

де x – кількість зустрічей, A – загальна кількість команд.

Наприклад, якщо в змаганнях беруть участь 16 команд, кількість зустрічей в одному колі буде рівно 120:

$$x = \frac{16(16-1)}{2} = \frac{16 \times 15}{2} = \frac{240}{2} = 120$$

При непарній кількості команд кількість календарних днів дорівнює кількості учасників, при парному – на один менше. Черговість зустрічей при круговій системі визначається по спеціальній таблиці.

Таблиця складається для парної кількості учасників; якщо кількість учасників непарна, то замість наступного парного номера ставлять нуль.

Принцип складання таблиці наступний. Усі що брали участь команди ділять навпіл, і номери команд записують вертикальним стовпцем у два ряди. Перша половина номерів, починаючи з першого, записується зверху вниз, а наступна – знизу нагору. Номери, що потрапили поруч, становлять пари першого ігрового дня. Для визначення другого й наступних ігрових днів у таблиці перший номер залишають на місці, а інші пересувають на одне місце по колу проти руху годинної стрілки.

Календар ігор для команд:

1-й день	2-й день	3-й день	4-й день	5-й день	6-й день	7-й день
1-0	1-7	1-6	1-5	1-4	1-3	1-2
2-7	0-6	7-5	6-4	5-3	4-2	3-0
3-6	2-5	0-4	7-3	6-2	5-0	4-7
4-5	3-4	2-3	0-2	7-0	6-7	5-6

При участі великої кількості команд і виникненні необхідності проведення змагання в обмежений термін календар зустрічей становлять із розбивкою команд на попередні групи. У цьому випадку часто прибігають до розсіювання команд. У кожному підгрупі включають переможців попереднього розіграшу. Інші учасники визначаються жеребом. У кожній підгрупі гри проводять по круговій системі й визначають місце кожного учасника. Перші місця, що зайняли, відіграють між собою і т.д.

Іноді застосовують і інший варіант. Учасники, що зайняли 1-е й 2-е місця, утворюють першу фінальну групу, де мають місця по круговій системі; 3-е й 4-е місця утворюють фінальну групу; 5-е й 6-е – третю і т.д. У деяких випадках (залежно від положення про змагання) очки набрані у відбіркових іграх (у підгрупах), зараховуються при розіграші у фінальній групі.

В іграх результати оцінюються певною кількістю очків. Там, де може бути нічийний результат, за перемогу нараховують 2 очка, за нічию – 1, за поразку – 0.

У баскетболі, тенісі й іграх, де не може бути нічийного результату, за перемогу – 1 очко, за поразку – 0 очків.

Іноді для розвитку масовості або стимулювання розвитку дитячого спорту від кожного колективу потрібно участь декількох команд: чоловічих і жіночих або 2-х дорослих, 2-х юнацьких, 1-й дитячої. Іноді в таких випадках проводять диференційований залік.

Наприклад, за перемогу перших дорослих команд нараховується 6 очка, за перемогу других – 5, за перемогу юнацьких – 4, за перемогу дитячої команди – 3. Диференціація може бути різною й визначається положенням про змагання.

3.2 Система розіграшу з вибуванням

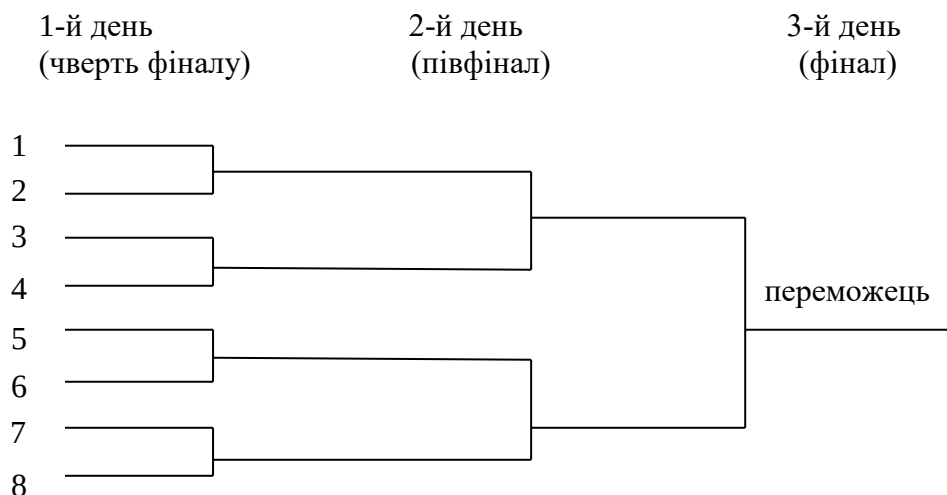
Ця система дозволяє залучити до участі в змаганнях необмежену кількість команд і провести розіграш у короткий термін. Принцип цієї системи: хто програв вибуває зі змагань, і у фіналі зустрічаються тільки дві команди, які грають між собою за перше й друге місце.

Недоліком системи з вибуванням є те, що половина всіх команд вибувають із розіграшу після першої ж поразки. Система не виключає елемента випадковості (вихід у фінал не найсильніших команд). Жереб може звести між собою найсильніші команди в початковій стадії розіграшу, і деяким з них вибути доведеться з гри.

Ця система не дозволяє визначити зайняте місце кожної команди, що прийняла участь у змаганнях.

Календар зустрічей по системі з вибуванням складається так. Порядковий номер кожної команди або учасника уписується в один стовпчик. Якщо кількість учасників кратна двом (4,

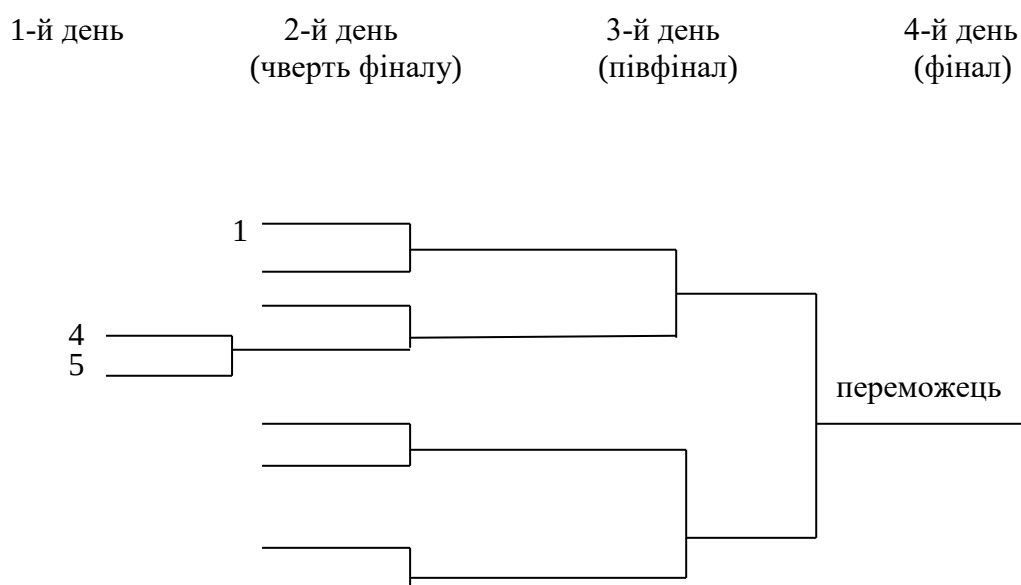
8, 16 і т.д.), то всі вони вступають у змагання з першого тура. Пари складаються в такий спосіб: перший номер відіграє із другим, третій – із четвертим, п'ятий – із шостим і т.д. У другому турові відіграють: переможець першої пари з переможцем четвертої і т.д. Приведемо приклад складання календаря для 8 команд:

Якщо кількість команд не кратна двом, то слід визначити команди, які вступають у боротьбу із другого тура. Граючих у перший день визначають по формулі $x = (A - 2^n) \times 2$, де A – кількість учасників, n – ступінь двох чисел, що дає, максимально наближене до участвующих команд, але менше, ніж кількість учасників.

Приміром, при участі 9 команд наближене число 2 у ступені n буде 2^3 .

Тобто $(A - 2^n) \times 2 = (9 - 2^3) \times 2 = 2$. Звідси випливає, що в перший день відіграють дві команди, а інші сім починають із другого дня. За загальноприйнятим правилом першими в боротьбу вступають середні номери, а крайні номери починають змагатися із другого тура. Якщо кількість команд парна, то зверху й знизу в першому турові не бере участь рівна кількість команд, якщо непарне, то знизу не бере участі в грі на одну команду більше, чим зверху. У нашій прикладі це буде виглядати так:

Зустрічається й такий різновид системи з вибуванням, коли команди двічі зустрічаються між собою (на своєму полі й на полі суперника). У цьому випадку вибуває з розіграшу команда, що набрала у двох зустрічах менше очків. По такій системі проводяться Кубок європейських чемпіонів, Кубок кубків і інші міжнародні змагання.

3.3 Змішана система

Змішана система пропускає проведення ігор у певній послідовності. Як звичайно в початковій стадії змагання проводяться по системі з вибуванням, а на заключній – по круговій. Але розбиваються по територіальному принципу на зони. У зонах виявляються переможці, які зустрічаються між собою. І в цій системі принцип розбивки на зони й послідовність у застосуванні способів визначення переможця обумовлюються положенням.

Контрольні питання й завдання

1. Які існують способи проведення змагань?
2. Як скласти календар ігор для різної кількості команд (коловий спосіб з вибуванням)
3. Які переваги та недоліки систем із вибуванням після програшу?
4. Які переваги та недоліки колової системи проведення змагань?
5. Назвіть види змагань зі спортивних ігор.

Рекомендована література

1. Пасічник В. Теорія і методика викладання баскетболу. Львів : ЛДУФК, 2015. 78 с.
 2. Горбуля В., Горбуля В., Горбуля О. Баскетбол: Фізична підготовка : навч.-метод. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 91 с.
 3. Горбуля В., Горбуля В., Горбуля О. Баскетбол: тактика гри та методика навчання : навч.метод. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 90 с.
 4. Мітова О., Сушко Р. Методи наукових досліджень у баскетболі : навч. посіб. 2-ге вид., допов. та перероб. Дніпро : Дріант, 2021. 266 с.
 5. Єфімов О., Помещикова І. Основи баскетболу. Харків: ХДАФК, 2011. 108 с.
 6. Тучинська Т., Руденко Є. Баскетбол. Черкаси : ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2015. 100с
 7. Смолюк В., Глушко П., Шевчук А., Швай О., Радченко О. Основи фізичної підготовки баскетболістів. Луцьк : Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2022. 55 с.
 8. Сушко Р. Розвиток спортивних ігор в умовах глобалізації (на матеріалі баскетболу). Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 360 с.
- Інформаційні ресурси:
1. Федерація баскетболу України. URL: <https://fbu.ua/>
 2. Новини баскетболу. URL: <https://basket.com.ua/>.
 3. Баскетбол Live. URL: <https://www.flashscore.ua/?rd=flashscore.com.ua>.
 4. Баскетбол онлайн. URL: <https://sport.ua/basketball>.
 5. Optimizing Player Health, Recovery, and Performance in Basketball / edited by D. Ferioli, D. Conte, A. T. Scanlan. Lausanne : Frontiers Media SA, 2023. 104 p. URL: <http://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi71/0051804.PDF>.